

копенко, Н. Гончарук // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. – Д.: ДРІДУ НАДУ. 2011р. – С.273–280;

12. Новак А. О. Організаційно-правові основи державного контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади / А. О. Новак // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд. та місц. самоврядування. – Харків : Право, 2015. – Вип. 29. – С. 131–143;

13. Карабін Т. О. Форми здійснення контрольної діяльності місцевих державних адміністрацій за реалізацією повноважень органами місцевого самоврядування / Т. О. Карабін // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 426–431. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

14. Інституційно-функціональна організація місцевої влади в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку: аналіт. огляд / Ю. П. Битяк [та ін.]. – Київ : Студія Колаж, 2009. – 223 с.

Головащенко О. С.¹

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Соціальна держава – це фундаментальне і, разом з тим, одне з найбільш невизначених правових понять. З моменту виникнення концепції соціальної держави пройшло чимало часу, проте досі у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі відсутнє узгоджене уявлення щодо її змісту. Традиційно не розкривається зміст цього поняття і в конституціях, які проголошують державу соціальною. Разом з тим, окремого закріплення у конституціях деяких країн світу (ФРН, Швейцарія, Італія, Ірландія) дістали принципи і завдання соціальної держави. У конституціях держав, що були утворені на території колишнього СРСР, як і у більшості конституцій постсоціалістичних країн Європи, закріплення терміна «соціальна держава» також стало нормою.

До розробки соціальних питань на серйозному науковому рівні почали звертатися лише з XIX ст., поштовхом для чого стали соціальні проблеми, які постали перед суспільством на той час. Започаткування концепції соціальної держави досить часто датують 1949-мир., але слід

¹ Кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектором НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

мати на увазі, що насправді в цей період відбувається лише політичне визнання і закріплення терміна «соціальна держава» на конституційному рівні, тоді як започаткування і формування самої концепції соціальної держави відбулося значно раніше, у ХІХ ст., після того, як німецький вчений Лоренц фон Штайн ввів у науковий обіг термін «соціальна держава» (Sozialstaat) [14, с. 61], а Ад. Пренс чітко визначив місце відповідної моделі, а також спробував конкретизувати деякі її ознаки [21, с. 54].

Суттєвий внесок у подальшу розробку теорії соціальної держави у дореволюційний період зробили також видатні вітчизняні правознавці Б. О. Кістяківський, П. І. Новгородцев, Г. Ф. Шершеневич та інші. На сучасному етапі концептуальні положення і шляхи формування соціальної держави з урахуванням умов розвитку України розглянуто у низці робіт таких вітчизняних науковців як І. В. Яковюк [28; 29; 30; 31; 32], В. Д. Бабкін [1], Ю. Г. Барабаш [2; 3; 4; 5], П. М. Рабінович [22; 23], О. В. Скрипнюк [24; 25], О. З. Панкевич [19; 20] та ін.

Зміст соціальної держави, так само як і правової, піддавався невпинній трансформації залежно від потреб конкретного історичного етапу державно-правового будівництва. Процес її формування і розвитку, на думку деяких дослідників, можна відобразити у вигляді певної періодизації: 1) передісторія становлення соціальної держави (1800–1880 рр.); 2) початок її розбудови (1880–1914 рр.); 3) розширення соціальної діяльності держави (1918–1960 рр.); 4) прискорення темпів її розвитку (1960–1975 рр.); 5) уповільнення темпів розвитку соціальної держави (починаючи з 1975 р.) [26, с. 49–53; 28].

Значно більш складною є визначення взаємозв'язку і співвідношення ознак соціальної держави із ознаками правової. Так, найбільш поширеним є підхід, згідно з яким соціальна держава розглядається як продукт еволюції правової держави [31]. Навіть хронологічно, ідея правової держави є первинною відносно ідеї соціальної держави. Виникнення концепції соціальної держави свідчить про появу нових якостей держави, яких не було у ліберальної правової держави. Через це заслуговує на увагу підхід, за яким соціальна держава розглядається як один з аспектів правової держави [13, с. 525–526]. У цьому контексті соціальна держава є новим етапом розвитку правової держави.

Побудова соціальної держави передбачає забезпечення певних передумов, зокрема, відповідного суспільного стану, у межах якого забезпечуються соціально-економічні права людини і громадянина. Деякі

науковці називають такий стан «соціальна безпека», належний стан якої дозволяє гарантувати сукупність умов, серед яких, з одного боку, наявність ознак правової держави – верховенства права, пріоритету прав людини і громадянина, законності, а з другого – відповідні економічні чинники, які дають змогу забезпечувати соціальні права громадян [25, с. 47; 30]. Цієї ж думки дотримується відомий німецький дослідник Х. Ф. Цахер. Він підкреслює, що базисом всієї системи соціального забезпечення є ідея правової держави [9, с. 70]. Отже, становлення і розвиток соціальної держави, досягнення нею своєї мети стає можливим насамперед у взаємозв'язку з розвитком демократії і правової держави.

Конституційний принцип соціальної держави пов'язаний не лише зі створенням умов для нормального функціонування громадянського суспільства, але й із реалізацією інших фундаментальних конституційних принципів, зокрема, таких як принципи пріоритетності прав і свобод людини і громадянина та взаємної відповідальності держави і особи, а також принципом федералізму (у федеративних державах) [29; 32].

У контексті зазначеного актуальним слід визнати проблему розрізнення сутності та змісту діяльності соціальної держави. Зміст діяльності соціальної держави залежить від багатьох факторів і характеризується піклуванням про добробут суспільства, соціальним захистом, проведенням багатоаспектної соціальної політики, реалізацією різноманітних соціальних програм тощо. Сутність соціальної держави характеризується тим, чиї інтереси захищає держава у процесі своєї діяльності, яку мету переслідує. Якщо держава визначає себе як соціальну, то відповідно вона повинна бути орієнтована на забезпечення і захист інтересів усього суспільства як цілісної системи, але при цьому особливий акцент робити на захист тих груп і верств населення, які опинилися в скрутній життєвій ситуації. На це звертають увагу деякі автори, які вказують, що соціальна сутність держави полягає у здатності держави в процесі свого функціонування і розвитку забезпечувати задоволення основних потреб усього суспільства, а також створювати умови для можливого задоволення потреб і інтересів окремих груп населення. Тому, на їх думку, виявлення соціальної сутності держави означає встановлення того, волю яких саме суб'єктів соціуму виражає і реалізує ця держава [22, с. 41].

У сучасних дослідженнях особлива увага акцентується на проблемі забезпечення гідного існування людини, яку визначають як головну мету соціальної держави. Саме через природу правової організації при нор-

мальному соціальному ладі кожній людині має бути гарантоване право на гідне людське існування, яке є підставою для цілого ряду правових вимог особистості [15, с. 587–588]. О. В. Скрипнюк підкреслює, що «...ані окремо взяті політичні дії, ані певні економічні перетворення, ані вдосконалення системи права» не є метою соціальної держави, разом з тим, «...забезпечення гідного існування всіх громадян, по суті, синтезує ці три сфери». З цим важко не погодитися, адже невиконання конституційного положення щодо забезпечення гідного життя людини унеможлиблює існування самої соціальної держави [24, с. 213; 30]. Тому вимоги принципу людської гідності зобов'язують державу, що проголошує себе соціальною, керуватися ними у своїй діяльності. Зрештою це є важливою запорукою додержання принципів демократії та правової держави.

Дослідження змісту соціальної держави неможливе без розгляду її ознак, серед яких у найбільш загальному вигляді можуть бути виділені: забезпечення та захист соціально-економічних прав і свобод людини і громадянина; взаємна відповідальність держави та людини; забезпечення соціальної злагоди і стабільності у суспільстві; проведення соціально спрямованої політики тощо. Розглянемо їх детальніше.

У сучасному світі визнання та ефективне гарантування всього комплексу прав і свобод людини і громадянина є тим вихідним критерієм, який дозволяє віднести державу до числа демократичних і цивілізованих. Чим більший обсяг прав і свобод людини і громадянина вона гарантує, тим вищою буде її соціальна цінність. Тому однією з найважливіших ознак соціальної держави прийнято вважати гарантування, передусім на конституційному рівні, забезпечення та захисту комплексу соціально-економічних, культурних та екологічних прав і свобод людини і громадянина. Адже соціальна держава – це держава, яка відкидає економічне чи культурне пригнічення або значне обмеження прав будь-яких верств або груп населення, веде боротьбу з цими негативними явищами та намагається їх подолати [16, с. 125]. Закріплення конституційного принципу «людина є найвища соціальна цінність» потребує реалізації державою соціальних функцій таким чином, аби не було допущено обмеження однієї категорії прав і свобод за рахунок іншої.

Особливість реалізації соціально-економічних прав є предметом гарячих теоретичних дискусій. На відміну від так званих класичних (особистих і політичних) прав людини реалізація соціально-економічних прав можлива лише за умови цілеспрямованої діяльності держави щодо

здійснення ефективної соціальної політики. Дослідження вказаної категорії прав дозволяє констатувати, що права «другого покоління» мають свою специфіку, оскільки на відміну від політичних і особистих прав ступінь їх гарантованості з боку держави все ж таки значною мірою залежить від її економічного стану. Через певні обставини реалізація соціально-економічних прав може бути ускладнена, хоча формально ці права і залишатимуться проголошеними. Якщо держава бере на себе обов'язок гарантувати дотримання соціально-економічних прав, то відповідно вона повинна закладати у державний бюджет кошти на їх реалізацію. Якщо ж відповідальність перекладається на суспільство, то ця проблема вирішується лише частково [6, с. 10]. Саме тому необхідне нормативне закріплення соціально-економічних прав на конституційному або принаймні законодавчому рівні, щоб уникнути невизначеності в питанні їх забезпечення. Однак реалізація прав цієї категорії залежить не лише від економічних можливостей держави, але й від здатності державних органів раціонально й ефективно використовувати наявні фінансові і матеріальні можливості. Тому для будь-якої держави важливого значення набуває досконалість соціального законодавства. Крім того дослідники звертають увагу на необхідність узгодження країнами Європейського Союзу своїх соціальних законів, адже останні були написані свого часу державами «аж ніяк не під копірку» і тому не характеризуються єдністю у вирішенні відповідних питань [27, с. 59; 29].

Визнання та гарантування соціально-економічних прав безпосередньо пов'язано із забезпеченням їх конституційного захисту. Звідси виникає проблема забезпечення стабільності, адже в період неминучих для будь-якого суспільства економічних криз актуальність проблеми реалізації соціально-економічних прав значно зростає, тоді як ресурси для здійснення соціальних програм суттєво зменшуються. У державі і суспільстві виникає дилема: задоволення чийх інтересів є більш пріоритетним – ринкової економіки чи окремих громадян, їх соціальних груп, а зрештою і суспільства в цілому. Вирішення цього питання має принципове значення для держави. Вирішення цієї дилеми може відбуватися, наприклад, шляхом тлумачення відповідних конституційних і законодавчих положень конституційним судом [2]. Важливість судового захисту соціально-економічних прав проявляється насамперед у тому, що завдяки судовим рішенням демократична, соціальна правова держава отримує юридичні механізми захисту добробуту своїх громадян тоді, коли останні цього потребують. Важлива

роль у здійсненні цього завдання належить конституційним судам. На сучасному етапі вони досить активно беруть участь у вирішенні відповідної категорії справ. Ця проблема є актуальною і для Конституційного Суду України, який за час свого існування прийняв низку важливих рішень з соціальних питань [8, с. 95]. Але, здійснюючи конституційний контроль та тлумачення положень Конституції, що стосуються соціальних проблем, конституційний суд у процесі розгляду справи і прийняття рішення по ній обов'язково зіткнеться з тим фактом, що виконання його рішень з соціальних питань потребуватиме фінансових витрат, а тому для органів конституційної юрисдикції багатьох країн залишається невирішеним питання: чи повинні вони зважати на матеріально-фінансові можливості країни і, якщо так, то якою мірою [4; 5].

Не менш важливою, ніж розглянута, та тісно пов'язаною з нею є така ознака соціальної держави, як взаємна відповідальність держави та людини, завдяки якій більш чітко розкривається зміст і значення соціальної справедливості у формуванні такої держави. Відповідальність є одним із важливих соціальних і юридичних інститутів сучасного цивілізованого суспільства. Вона безпосередньо пов'язана з правами та обов'язками людини і громадянина, з виконанням взаємно прийнятих зобов'язань, із рівнем розвитку правосвідомості, правової культури у громадянському суспільстві. Чим вище рівень взаємної відповідальності суб'єктів, тим більше зростає значення соціальної справедливості у суспільних інтересах.

Попри усі ці труднощі, не викликає сумніву, що держава має нести відповідальність перед людиною за свою діяльність, адже ця діяльність у своїй основі зумовлена правами і свободами людини, а отже, держава покликана сприяти їх реалізації. Відповідно, чим більшу відповідальність бере на себе держава за стан справ у суспільстві, за дотримання принципу соціальної справедливості, який у ринкових умовах має реалізовуватися з дотриманням вимог принципу субсидіарності [11], тим більше вона стверджує себе як соціальна. Відповідні основоположні засади мають бути закріплені у праві, оскільки лише високо розвинута правова система спроможна гарантувати особистості свободу, правову рівність та гідний рівень існування, тобто соціально-економічні права. Саме тому сучасний етап державно-правового розвитку цивілізованих країн характеризується утвердженням і подальшим розвитком соціальної правової державності.

Однією з важливих ознак соціальної держави, що відображає на-самперед її мету, є забезпечення соціальної злагоди і стабільності у суспільстві. У державно-правовій практиці різних країн існують відмінні підходи до визначення оптимальних меж державного втручання в життя суспільства. Так, досить тривалу історію має ліберальний підхід. Однак ліберальний підхід заснований на пріоритеті індивідуального начала над колективним потрохи поступається позиціями іншому розумінню природи державної влади. В останньому випадку соціальна стабільність розвитку суспільства забезпечується проведенням ефективної соціальної політики. Безперечно, у сучасному суспільстві саме від напрямку соціальної політики залежить стабільність як суспільних процесів, так і держави в цілому.

Основним інструментом досягнення соціальної справедливості у державі є виважена соціальна політика. Лише при досягненні балансу у взаємодії різних соціальних і політичних сил суспільства держава стверджує себе як соціальна [18]. При цьому вона виділяє пріоритетні сфери і визначає заходи для досягнення своїх цілей, серед яких: забезпечення зайнятості всього населення, покращення життєзабезпечення населення, удосконалення системи соціального захисту громадян, охорона довкілля, формування соціокультурного середовища. Отже, соціальна політика, детермінантами і одночасно складовими якої є концепція соціального ринкового господарства і власне концепція соціальної держави.

Напевно, важко знайти цивілізовану країну, у якій би заперечувалася соціальна спрямованість економіки. Соціальну діяльність сучасної держави не можна відокремлювати від її економічної сфери. Економічне зростання має більші шанси в тих країнах, де економіка орієнтується на вирішення в тому числі і соціальних проблем. Як наслідок, соціальну державу не можна оцінювати лише з погляду прав, що нею проголошуються. Отже, економічну основу соціальної держави має становити соціально орієнтована ринкова економіка, що є також однією з ознак соціальної держави.

Ефективність виконання соціальною державою своїх завдань, як і ступінь забезпечення соціально-економічних прав, безпосереднім чином залежить від наявності у держави необхідних матеріальних ресурсів. На думку деяких дослідників, з економічним зростанням постійно розширюється коло функцій соціальної держави. При цьому сама держава не

ставить за мету досягнення абсолютної соціальної справедливості. Її головною метою є обмеження та нейтралізація деструктивної природи ринку, враховуючи пряму залежність багатства країни і рівня соціальних витрат [12].

Іншою проблемою є можливість реального забезпечення соціальної орієнтації економічних процесів. Перехід держави до соціально-орієнтованої ринкової економіки та демократичного суспільства пов'язаний зі зміною форм ведення соціальної політики, визначенням її напрямків і стратегії. У результаті «ефективність» соціальної держави перебуває у прямій залежності від низки факторів фінансово-матеріального, інтелектуально-кадрового, нормативно-правового, інформаційного та морального характеру. Серед них у першу чергу виділяють: рівень економічного розвитку країни, темпи науково-технічного та економічного зростання; згоду основних політичних сил щодо комплексу соціальних програм, реалізованих державою; розвинене почуття суспільної солідарності, правову й моральну культуру громадян тощо.

Водночас потрібно враховувати, що адаптація відповідних моделей на постсоціалістичному просторі пов'язана із багатьма труднощами. За наявності інститутів ринкової інфраструктури і елементів ринкових відносин соціальна стратегія певною мірою інколи здатна блокувати розвиток сучасної ринкової економіки, її рушійних сил, а отже, і первісні механізми таких процесів, що є фінансовим джерелом реалізації соціальних вимог.

Отже, соціальна держава по суті уособлює особливий, соціально орієнтований тип держави із розвинутою економікою, високим рівнем соціальної захищеності всіх громадян, а також затвердженням принципу соціальної справедливості. З урахуванням вищезазначеного вважаємо, що соціальною є держава, яка активно реалізує широкомасштабну соціальну політику, сприяє здійсненню комплексу соціально-економічних, екологічних та культурних прав людини і громадянина в обсягах, що дозволяють втілити в життя конституційне визнання людини найвищою соціальною цінністю в суспільстві.

Література:

1. Бабкін В. Д. Від правової до соціально-правової держави // Правова держава. – 2001. – Вип. 12. – С. 270–281.

2. Барабаш Ю. Дихотомія правової, демократичної та соціальної державності – тонка грань українського конституціоналізму // Право України. – 2010. – № 7. – С.24–32.

3. Барабаш Ю. Г. Інституційний механізм забезпечення соціально-економічних прав громадян України // Проблеми сучасного українського конституціоналізму : Зб. на пошану першого Голови Конст. Суду України, проф. Л. Юзькова. – К. : Логос, 2008. – С. 184–189

4. Барабаш Ю. Г. Соціальні права громадян та можливості їх захисту Конституційним Судом України (частина перша) // Публічне право. – 2011. – N 4. – С. 15–22.

5. Барабаш Ю. Г. Соціальні права громадян та можливості їх захисту Конституційним Судом України: (частина друга) // Публічне право. – 2012. – N 1. – С. 15–23.

6. Бланкенгель А. Конституционные суды, социальные права и социальное государство // Конституционное правосудие и социальное государство : сб. докл. – М. : Ин-т права и публич. политики, 2003.

7. Головащенко О. С., Окладна М. Г. Європейський соціальний простір: проблеми формування // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – № 3. – С. 12–14.

8. Головащенко О. С. Соціальна та правова держава: питання співвідношення : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ольга Сергіївна Головащенко. – Харків : Б.в., 2008 .

9. Государственное право Германии : в 2 т.: сокр. пер. с нем. – М. : ИГП РАН, 1994. – Т. 1.

10. Гуцель В. Г. Особливості реалізації соціальної функції держав-членів ЄС в умовах розбудови соціального співтовариства ЄС // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Х., 2004. – Вип. 8. – С. 158–167.

11. Гуцель В. Принцип субсидіарності та його роль у реалізації функцій держави (на прикладі країн Європейського Союзу) // Вісник Академії правових наук України. – Х.: Право, 2005. – № 3 (42). – С. 234–242.

12. Гуцель В. Г. Функція охорони і захисту прав та свобод людини і громадянина і роль в її реалізації Європейського Союзу та Ради Європи // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Х.: Право, 2005. – Вип. 9. – С. 140–151.

13. Загальна теорія держави і права: Підручник / За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

14. Калашников С. В. Функциональная теория социального государства. – М. : Экономика, 2002.

15. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право: Очерки по методологии социальных наук и общей теории права. – М.: Изд. М. и С. Сабашниковых, 1916.
16. Маунц Т. Государственное право Германии (ФРГ и ГДР); пер. с нем. Ю. П. Урьяса. – М.: Изд-во. иностр. лит., 1959.
17. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави // Наукові записки НаУКМА. – Т. 21. Політичні науки. – К.: Видав. дім «КМ Академія», 2003. – С. 41–44.
18. Окладна М. Г., Якименко Х. С. Соціальна політика Європейського Союзу: уроки для України // Актуальні проблеми сучасного міжнародного права : зб. наук. ст. за матеріалами І Харків. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті професорів М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листоп. 2015 р. : у 2 ч. – Х., 2015. – Ч. 1. – С. 193–199.
19. Панкевич О. З. Соціальна держава: поняття та загальнотеоретична характеристика : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Олег Зіновійович Панквич. – Львів, 2003. – 19 с.
20. Панкевич О. З. Соціальна держава та права людини «другого покоління» (загальнотеоретичне дослідження). – Львів: Астрон, 2006. – Вип. 11
21. Прэнс Ад. Организация свободы и общественный долг : пер. с фр. – СПб.: Изд. Ф. Павленкова, 1897.
22. Рабінович П., Лобода Ю. Соціальна сутність держави: теоретико-методологічні засади дослідження // Право України. – 2001. – № 8.
23. Рабінович П., Панкевич О. Соціальне право: деякі питання загальної теорії // Право України. – 2003. – № 1. – С. 104–107.
24. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України : монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000.
25. Скрипнюк О. В., Тихий В. Соціальна держава і проблеми забезпечення соціальної безпеки // Вісн. Конституц. Суду України. – 2002. – № 2.
26. Фабрициус Ф. Права человека и европейская политика : пер. с англ. – М.: Изд-во МГУ, 1995.
27. Швейцер В. Я. Сущностная дефиниция «социального государства» // Социальное государство: концепция и сущность. – М.: Огни, 2004. – № 138.
28. Яковюк І. В. Виникнення та розвиток концепції соціальної держави // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2001. – № 2 (25). – С. 26–33.
29. Яковюк І. В. Про обсяг поняття «соціальна держава» (на основі порівняльного аналізу моделей ФРН і України) // Право України. – 1998. – № 11. – С. 26–28.

30. Яковюк І. В. Розвиток концепцій соціально-економічних прав як передумова формування соціальної держави // Проблеми законності : зб. наук. праць. – Х., 1998. – Вип. 35. – С. 22–27.

31. Яковюк І. В. Соціальна держава : до визначення змісту поняття // Вісн. акад. прав. наук України. – № 3 (26). – Х. : Право, 2001. – С. 37–47.

32. Яковюк І. В. Співвідношення принципів соціальної держави і федералізму/І. В. Яковюк // Проблеми законності. Вип. 39. -Х.:Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1999.-С.3–8

Жутова С. М. ¹

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Особливості конституційного статусу глав держав визначають характер і обсяг їх повноважень. У президентських республіках та деяких республіках зі змішаною формою правління глава держави отримує свій мандат від виборчого корпусу і завжди наділений широким колом реальних повноважень. На відміну від глави держави в президентських республіках, президент у парламентських, як правило, не має у своєму розпорядженні реальної виконавчої влади і реалізує свою компетенцію здебільшого у взаємодії з урядом.

У системі органів публічної влади України Президент посідає особливе місце та відіграє провідну роль. У зв'язку зі зміною форми державного правління з президентсько-парламентської республіки на парламентсько-президентську, дослідження інституту президентства, місця та ролі Президента України в системі державної влади набуває першочергового значення для розбудови демократичного суспільства нашої держави.

Останні десятиліття позначилися розмаїттям унікальних форм правління. Нині фактично немає держав з тотожним правовим статусом глави держави, компетенція кожного з них відрізняється певними відмінностями навіть у межах кожної з трьох основних моделей республіканського правління. При цьому майже в усіх пострадянських державах

¹ Студентка 3 курсу Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури України Національного юридичного Університету ім. Я. Мудрого